

NÅR SMERTE ER FOR DET FÆLLES BEDSTE

Et kulturanalytisk casestudie

I starten af februar 2015 besluttede den 26-årige canadisk bosiddende metalarbejder Matthew Menczyk at rejse midler til et herberg for unge misbrugere i British Columbia i Canada ved at lade sig pierce 4550 gange. Menczyk valgte herberget på baggrund af sine egne erfaringer som forældreløst barn og ung.¹ Eventen fik en del mediebevågenhed, da Menczyk i samme forbindelse satte ny verdensrekord, som den person, der har fået flest piercinger på kortest tid. Blandt andet bragte tabloidavisen *Mail Online* en billedserie af Menczyks forsøg og linkede direkte til den 4.44 minutter lange YouTube-video, som viser, hvordan tatovøren Russ Foxx piercer Menczyks ryg, arme og skuldre i sirlige mønstre. Menczyk udtaler, at performancen var meget smertefuld, men at han ikke græd trods smerterne. Verdensrekordforsøget, med målsætningen om at nå 10.000 nåle, stoppede dog noget tidligere end planlagt, da Foxx observerede, at Menczyks krop var ved at gå i chok.²

1 Samtale mellem Maria Mortensen og Matthew Menczyk onsdag d. 4/11-2015.

2 <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2902244/One-man-really-holier-thou-Tattoo-nut-sets-new-world-record-body-piercings-having-4500-EIGHT-HOURS.html>.

I denne artikel benytter vi Menczyks smertepformance som et eksempel, på hvordan selvforskyldt smerte kan have potentiale til at overskride gældende forståelser af smerte og forestillinger om acceptabel sundhedsadfærd. Vi undersøger først de måder, hvorpå smerte bliver til som kategori i et net af binært opsatte definitioner med den kartesianske krop/sind-distinktion som en overordnet dualisme. Dernæst viser vi, gennem en analyse af Menczyks performance, hvorledes smerte i casen forholder sig til sådanne kategoriseringer og samtidig potentielt set overskrider disse. Med udgangspunkt i Michel Foucaults tanker om krop og magt fokuserer vi især på, hvordan smerte fremstilles som fænomen, og hvordan smerte skaber betydning for kroppene i casen. På baggrund heraf argumenterer vi afslutningsvis for, at smerte må forstås som et fænomen-i-og-af-verden og ikke eksklusivt som et forhold-i-kroppen.

Det er vigtigt at understrege, at en kulturanalytisk tilgang til smerte i udgangspunktet er væsensforskellig fra den, der gør sig gældende inden for eksempelvis medicin og biologi. Vi forstår ikke smerte som et velafgrænset, kropsbundet symptom, hvis væren er stabil og ahistorisk. I stedet ser vi smerte som et fænomen, hvis ontologi må forstås som en særlig genealogisk fremkomst. Det vil sige et fænomen, hvis muligheds- og fremkomstbetingelser er historisk bestemt – såvel som sociokulturelt orienteret (Foucault, "Nietzsche"; Heede). Dette foucaultianske blik på smerte tillader os at tænke smerte ind i en ramme, hvor det medicinske blik udfordres og smerte som fænomen bredes ud. Således foreslår vi i analysen af Menczyks performance, at den selvforskyldte smerte ikke blot berører Menczyks krop, men også har direkte indvirkning på tilstødende kroppe. Hermed overskrider vi den sundhedsfaglige forståelse af smerte som et fænomen, der udelukkende tilhører den enkelte afgrænsede krop.

Således placerer vi os i forlængelse af kulturanalytiske smerteforskere såsom Rob Boddice, som i *Pain and Emotion* fra 2014 peger på, at (menneskelig) smerte må forstås som en tilstand, hvis betydning er afhængig af tid og sted: "Vi er, for så vidt som vi er oversættere af biologiske tilstande, kulturelle historiske biologiske væsner"³ (1). For Boddice bliver smerte der-

3 "We are, insofar as we are translators of biological states, cultural historical biological beings"

for til som en klassisk foucaultiansk økonomi, det vil sige som en produktiv magt, der regerer kroppene, snarere end den udspringer af en kropslig entitet. Idet Boddice argumenterer for, at anerkendelse eller afvisning af smerte, både historisk og i et nutidigt perspektiv, afspejler den grad af meneskelighed og værdighed, som vi tilkender andre, tildeler han smerten en overskridende funktion. Smerte forstås som et fænomen, der overskrider den fysiske krops grænser, når Boddice understreger, at smerte ikke blot fanger den enkelte krop i lidelse, men også kan agere koblingspunkt for social eksklusion og undertrykkelse af flere kroppe på samme tid (4-7).

MELLEMLIG KULTUR, BIOLOGI OG HISTORIE

Når vi taler om smerte, taler vi sjældent blot om et konkret anliggende, men nærmere om et væld af forskellige forhold. Boddice formulerer denne flertydighed således: "Vi bør ikke have noget problem med at indrømme [...] at vi sjældent taler om det samme, men blot om forskellige komponenter af en holistisk viden"⁴ (2). Boddice henviser til den forvirring, der ofte opstår omkring betydning i et tværdisciplinært forskningsemne såsom smerte. Til dette kunne vi tilføje en autobiografisk udfordring ved arbejdet med smerte. Vi tilgår således ikke smerte som forskningsemne adskilt fra vores egen erfaring. Tværtimod kender vi allerede til smerte i form af egne smerter, mærket på egen krop. Smerte er altså et fænomen, der ikke blot er indlejret i sproget, men også i vores kropslige erindring og væren – det er på samme tid en faglig term med forskellige betydninger og en individuel oplevelse. Etablerede smerteforståelser, faglige såvel som hverdagslige, opstår derfor med en indlejret diskrepans i form af en sådan dobbelt positionering. Dette er en problemstilling, som optager dele af, hvad vi her med en samlebetegnelse benævner kulturanalytisk smerteforskning.

I artiklen "Transcending the Dualism: Towards a Sociology of Pain" fra 1995 påpeger Gillian A. Bendelow og Simon J. Williams således, at smerteforskere bør være særlig opmærksomme på disse flertydigheder. Ifølge Bendelow og Williams kommer disse divergenser ofte til syne i form af

4 "We should have no problem admitting [...] that we are often not talking about the same things, but merely about different components of an holistic knowledge"

binære modsætningspar. De udpeger særligt én dikotomi, som de finder væsentlig, nemlig forholdet mellem smerte som sansning og smerte som følelse. Ifølge Bendelow og Williams forstås smerte som forskningsemne ofte i et skel mellem disse to. Smerte som sansning refererer tilbage til en medicinsk-psykologisk forståelse af smerte, som et særligt neurologisk system i kroppen, hvorimod smerte som følelse peger på de kulturelle og sociale forhold ved oplevelsen af smerte. Ved at krydslæse eksisterende smerteforskning med sociologiske tilgange til krop og følelse, viser Bendelow og Williams, at sådanne sondringer reducerer forståelsen af smerte til et statisk og ikke-adækvat begreb. Dette begreb svarer ikke på aktuelle problemstillinger for smerteramte, men skelner mellem eksempelvis akutte og kroniske smerter ved at inkludere den ene kategori som relevant og ekskludere den anden som irrationel. Som modtræk hertil argumenterer Bendelow og Williams for, at en dækkende forståelse i højere grad bør findes i feltet mellem sådanne binære positioner, navnlig mellem sansning og følelse, krop og sind, kultur og biologi (140-147).

Dette argument henter Bendelow og Williams blandt andet fra Davis Morris' bog *The Culture of Pain* fra 1993. Heri argumenterer Morris for, at smerte i det senmoderne vestlige samfund bliver forstået som opdelt i to væsensforskellige kategorier, nemlig fysisk og mental smerte. Denne forestilling benævner Morris "Myten om de to smerter"⁵ (9). Ifølge Morris er dette en kunstig opdeling, som ikke nødvendigvis findes i andre kulturer og sprog. Selv inden for en vestlig kulturkreds viser eksempler, at dualismen i bedste fald er misvisende. Morris påpeger, at myten om de to smerter kan resultere i lidelse og utilstrækkelig behandling af forskellige smertetyper. Smertefulde tilstande, som går på tværs af det fysiske og det mentale, såsom stress og psykiske lidelser, kan ganske simpelt ikke rummes inden for dualismen (10-12).

KUNSTEN AT ADSKILLE OG VÆVE SAMMEN

Som det fremgår af ovenstående, læses smerte ofte ind i og forstås gennem binære strukturer. Vi har indtil videre peget på fire af disse, nemlig smerte som faglig term kontra smerte som hverdagslig erfaring, akutte smerter

5 "the Myth of Two Pains"

kontra kroniske smerter, smerte som sansning kontra smerte som følelse og endelig smerte som et fysisk fænomen og smerte som et mentalt fænomen. Fælles for disse opdelinger er, at de er flettet ind i hinanden på måder, som på forskellig vis skaber betydning. Med dette mener vi, at det ikke er uden værdi, hvorvidt visse smertetyper forstås som fysiske eller mentale, som sansning eller følelse, og ej heller hvorvidt visse smerteforhold anses som fagligt interessante og andre igen som hverdagslige forhold. Tværtimod betinger den ene kategorisering ofte den anden: Den mentale smerte anses sjældent for et primært medicinsk problem på samme vis som det følelsesmæssige ved smerte ikke ofte forstås som neurologisk relevant.

I artiklen "Saved from ain or saved through pain?" fra 2010 antyder Chris Schilling og Phillip A. Mellor, hvorledes disse opdelinger og sammenfletninger er kommet i stand. De peger på, at disse binære sondringer i smerteforståelse kan læses som en konsekvens af det 20. århundredes medicinske objektivisering af kroppen. Gennem dette blik blev smerte reduceret til et spørgsmål om smertens formål; et formål, som det blev sundhedsvidenskabens opgave at indholdsbestemme (523). Med Schilling og Mellor peger vi på, at der i kølvandet af denne indholdsbestemmelse er opstået en hegemonisk værdisættelse, som går på tværs af de nævnte dualismer. Den faglige definition af smerte medførte en fremhævelse af det fysiske og sanselige på bekostning af det følelsesmæssige og mentale.

Menczyks performance bliver særlig relevant at beskæftige sig med på baggrund af disse opdelinger og sammenfletninger. Schilling og Mellor peger nemlig på endnu en dualistisk smerteforståelse, der følger i forlængelse af den sundhedsvidenskabelige indholdsbestemmelse: acceptabel selvforskyldt smerte og ikke-acceptabel selvforskyldt smerte. Gennem den sundhedsvidenskabelige smerteforståelse bliver smerte til som et kropsligt sikringssystem, hvis formål er at afværge og undgå smerte, hvilket har stor betydning for forståelsen af selvforskyldt smerte (524). Schilling og Mellor peger blandt andet på de måder, hvorpå smerte flettes ind i disciplineringen af kroppen og forestillingen om produktivitet. Selvforskyldt smerte kan accepteres, argumenterer de, såfremt målet for smerten er øget produktivitet i form af enten øget sundhed, større (kunstnerisk) kunnen eller tilnærmelse til gældende skønhedsideal. I modsætning hertil står selvforskyldt smerte, som ikke kan placeres under sådanne kategorier,

blandt andet smerte i forbindelse med kropsmodifikationer og seksuelt orienteret smerte (523-525). Menczyks performance placerer sig imellem disse to positioner, idet målet for smerten formidles som en form for øget produktivitet (velgørenhed og øget opmærksomhed), men i en form, der ikke vanligt forstås som kulturelt sanktioneret: pierceringer og kropsmodifikation.

Eksemplet med Menczyk bliver derfor en mulighed for at afdække nye smerteforståelser, der ikke på forhånd er placeret på den ene eller anden side af en binaritet. Tværtimod placerer eksemplet sig på tværs af i al fald en gældende dualistisk forståelse. Dette kvalificerer casen som en mulighed for at svare på Bendelows og Williams råd om at søge imellem de binære positioner, når vi ønsker at opnå ny viden om smerte. Dette gør vi i indeværende artikel ved bevidst at læse eksemplet med Menczyk op imod gældende forståelser af, hvad smerte er og gør. Hermed analyserer vi Menczyks performance gennem en smerteontologi, som vi i selve læsningen åbner og udvider. Dette er en analysestrategi, der gentager Morris' ambition på vegne af kulturalanalytisk smerteforskning, nemlig at gentænke forståelsen af smerte i tæt sammenhæng med spørgsmål om sundhed og helbred:

Det er nødvendigt at rejse spørgsmålet om, hvordan vi skal tænke på smerte - og at holde det åbent - så vi kan undersøge de forudsætninger, vi nu tager for givet. Vi er nødt til at udfordre de tankeløse antagelser om smerte, der går på tværs af hele vores kultur, da det er vores egen sundhed, der er på spil.⁶ (12)

SMERTEONTOLOGI

Joanna Bourke tager denne udfordring op i bogen *The Story of Pain. From Prayers to Painkillers* fra 2014. Netop fordi smerte ikke kan reduceres til sansindtryk (eller følelse) alene, men derimod må forstås som en særlig måde at opleve sin krop og verden på, bliver det vigtigt at undersøge smerte som et situeret og foranderligt fænomen. Bourke argumenterer for, at smerte

6 "The question of how we should think about pain needs to be raised – and held open – so that we may examine the assumptions we now take for granted. We need to challenge our unthinking culture-wide assumptions about pain because our own health is at stake."

må forstås som en begivenhed, det vil sige som en særlig måde at italesætte oplevelsen af et givent forhold på. I forlængelse af Ludvig Wittgensteins overvejelser om muligheden for et privat sprog viser Bourke, at denne italesættelse altid finder sted indenfor en given historicitet og offentlighed (5-9). Ifølge Bourke bliver det vigtigt at spørge: "[...] hvem beslutter indholdet af en bestemt historisk specifik og geografisk situeret ontologi? Hvad bliver ekskluderet i disse magt-handlinger?"⁷ (8).

Bourke henviser til IASPs⁸ definition af smerte fra 1974 som et aktuelt eksempel på en magtfuld ontologi, der bør udfordres. Definitionen, som er den mest anvendte på verdensplan, bliver ofte anset som en opgør med myten om de to smertetyper, men ifølge Bourke er den nærmere en genaktivering af denne binaritet. Bourke argumenterer for, at definitionen, der lyder: "Smerte: en ubehagelig sensorisk og emotionel oplevelse forbundet med aktuel eller potentiel vævsskade eller beskrevet som en sådan skade"⁹, ikke udviser forskellen mellem fysisk og mental smerte. Derimod understreger definitionen, at mental smerte kan tages alvorligt, såfremt den beskrives på en måde, der svarer til beskrivelsen af fysisk smerte (11-12).

Kroppen, forstået som stedet for fysisk sansning, er stadig det primære udgangspunkt for smerte i IASPs definition. Konsekvensen er, at den klassiske dualisme mellem krop og sind, som ligger til grund for myten om de to smerter, reaktiveres og styrkes. Det er en dualisme, som bevæger sig på tværs af mange forskellige problemstillinger med en række konsekvenser til følge. I bogen *Volatile Bodies* fra 1994, viser Elisabeth Grosz, hvilke konsekvenser dette kan være. Hun argumenterer for, at idet René Descartes radikale dualisme erstattede den kristne forståelse af blandt andet sindets (i form af sjælens) forbindelse til naturen, blev krop og sind adskilt som henholdsvis funktionalitet og bevidsthed. Kroppen blev hermed knyttet til naturens kausale love, og sindet (bevidstheden) blev afsondret fra verden. Grosz understreger, at dette bevirkede at modsætningen mellem krop og

7 "who decides the content of any particular, historically specific, and geographically situated ontology? What is excluded in these power-acts?"

8 International Association for the Study of Pain

9 "Pain: an unpleasant sensory and emotional experience associated with actual or potential tissue damage, or described in terms of such damage."

sind blev hæftet til produktionen af viden, på en sådan vis at sindet blev placeret som en isoleret bevidsthed, der aldrig kunne opnå fuldstændig vished om anden eksistens end sin egen (6-7).

I forhold til smerte er forståelsen af den isolerede og afsondrede bevidsthed af stor betydning. IASPs definition er et eksempel på dette, idet mental smerte kun accepteres, såfremt den italesættes gennem en fysisk betonet smerteterminologi. Den hegemoniske værdisættelse, som vi pegede på i forlængelse af Schillings og Mellors læsning af kroppens objektivisering, gentager sig altså her på måder, der skaber forståelsesmæssigt blinde punkter; det følelsesmæssige, det mentale og det kroniske henvises til det hverdagslige, en privat sfære, som adskilles fra det (sundheds)faglige. Det er blandt andet her, kulturanalytiske undersøgelser kan bidrage med ny og tiltrængt viden ved at trække det frastødte, det glemte og det ekskluderede frem og gøre det til relevante emner for forskning. Dette er dog ikke så nemt, som det lyder, og det er ikke kun inden for sundhedsvidenskabelig smerteforskning, at krop/sind dualismen forårsager forståelsesmæssigt blinde punkter. En gennemgående pointe hos kulturanalytiske smerteforskere såsom David Biro og Elaine Scarry er netop forestillingen om smerte som en isolerende oplevelse, som et eksklusivt forhold-i-kroppen; et argument, der i høj grad trækker på forståelsen af smerte som et overordnet fysisk fænomen og sindet som en afsondret entitet. Argumentet lyder blandt andet, at det ikke er muligt at forstå den andens smerte, da visheden om denne kun indirekte kan komme i stand gennem deduktion og projektion. Sindets kommunikative værktøj, sproget, er ganske simpelt ikke i stand til at formidle kroppens natur og sansninger, herunder smerte (Biro; Scarry). Som Scarry har formuleret dette forhold:

For et menneske i smerte er denne smerte således så ubestrideligt og indiskutabelt til stede, at det at "have ondt" kan komme til at udgøre det mest levende eksempel på, hvad det vil sige at "have vished", mens det for en anden person er så vanskeligt at begribe, at det at "høre om smerte" kunne fungere som den grundlæggende model for, hvad det vil sige at "være i tvivl."¹⁰ (4)

10 "So, for the person in pain, so incontestably and unnegotiably present is it that 'having pain' may come to be thought of as the most vibrant example of what it is to 'have certainty', while for the other person it is so elusive that 'hearing about pain' may exist as the primary model of what it is 'to have doubt.'"

I denne artikel placerer vi os op imod en forståelse af den andens smerte som et grundlæggende tvivlsforhold. En nærlæsning af eksemplet med Menczyk giver os mulighed for at undersøge smerte som et fænomen, der, idet det uafværgeligt overskrider etablerede forståelser af dette, peger på nye konceptualiseringer. Modlæsning, eller en kritisk læsning, bliver hermed en vigtig metode i denne artikel. Vi leder bevidst efter de punkter i Menczyks performance, hvor smerte overskrider de nævnte dualismer, for hermed at blive i stand til at pege på nye måder at forstå smerte som viden og væren.

SMERTE SOM CASE

Casestudiet som metode har i denne forbindelse en særlig fordel, idet det tillader os at foretage en kontekstnær læsning (Flyvbjerg 4). Ifølge Bent Flyvbjerg svarer casestudiet på et gennemgående problem inden for human- og samfundsvidenskaberne, nemlig valoriseringen af forudsigelig, generaliserbar, kontekstafhængig viden. Flyvbjerg peger på, at universelle teorier aldrig kan dannes på baggrund af studier af menneskelig aktivitet (7-8). Herimod står casestudiet stærkt som metode, fordi det udfordrer ideen om repræsentativ teoridannelse og i stedet fremhæver falsifikation som videnskabelig standard. Casestudiet er med sin dybdegående tilgang og kontekstafhængighed netop velegnet til at pege på, hvorledes det, der antages at være universelle forhold, er variable og foranderlige (11-12).

Inden for sundhedsvidenskabelig såvel som kulturanalytisk smerteforskning er behovet for en sådan tilgang markant. Blandt andet Bendelow og Williams fremhæver et kontekst-afhængigt blik som en mangelvare inden for sociologisk og kulturanalytisk smerteforskning. De peger blandt andet på eksperimentelle psykologiske studiers kontekstløse fundering som en særlig problematik: "Denne type undersøgelser udgør hovedparten af det materiale, der publiceres i tidsskrifter som *Pain* og *The Clinical Journal of Pain*. Den eksperimentelle karakter af disse undersøgelser ikke giver mulighed for at tage den sociale kontekst med i betragtning og lægger ringe vægt på modtagerens subjektivitet. Anvendelsen af eksperimentelle teknikker resulterer i en proces, der er 'dehumaniserende'"¹¹ (Bendelow og Williams 144).

11 "These types of studies form the bulk of material published in journals such as

Vi vil til denne efterlysning af kontekst og situering af objektet for forskning, tilføje, at casestudiet svarer på den problemstilling, som vi tidligere nævnte, nemlig det autobiografiske element ved smerteforståelse. Ifølge Bourke er smerte en særlig form for (menneskelig) meningsskabende aktivitet (8). Dette betyder, at smerte finder sted inden for en relationel kontekst og ofte efter særligt indviede regler, hvilke Bourke kalder "den mest dominerende måde at 'gøre' smerte"¹² (8). Undersøgelsen af smerte er derfor en undersøgelse af et fænomen, der er forankret i virkeligheder, som på forhånd er kendte for forskeren og derfor nemt overses eller tages for givet. Casestudiet er relevant i denne forbindelse, da det netop fokuserer så tæt på detaljerne, at det er muligt at identificere "sorte svaner" (Flyvbjerg 11), det vil sige de punkter, hvor undersøgelsesobjektet modsiger den generelle forestilling om objektets ontologi og epistemologi. Hermed tillader casestudiet os at undersøge forhold, som for eksempel de indviede regler om smerte som Bourke taler om, på en måde der potentielt kan pege på nye og uudforskede vinkler. Med casestudiet som metodisk optik svarer vi derfor på Morris' ønske om at holde spørgsmålet om, hvordan vi kan tænke om smerte, så åbent som muligt. Vi foreslår i forlængelse heraf, at smerte må holdes frem som et komplekst forhold, der skal tilgås kvalitativt og kontekstafhængigt.

FORBRYDELSE, SKYLD OG STRAF

I Menczyks eksempel er konteksten allerede fremhævet. Målet med performancen var at sætte verdensrekorden som den person, der har fået flest piercinger på korteste tid, samt at rejse penge til et herberg for unge misbrugere i Canada. Vi har ved hjælp af Schilling og Mellor peget på, hvordan denne eksakte begivenhed kan ses som et udtryk for acceptabel og ikke-acceptabel selvvalgt smerte. Tilbage står at undersøge hvilken betydning

Pain and The Clinical Journal of Pain. The experimental nature of these studies does not allow the social context to be taken into account, with little emphasis on the subjectivity of the perceiver. The use of experimental techniques results in a process that is 'dehumanising'

12 "the most dominant 'doing' of pain"

denne dobbelte positionering har for vores forståelse af, hvad smerte gøres som og gør ved kroppene i det konkrete eksempel.

Når Menczyk vælger at lade sin krop pierce 4550 gange og hermed udsætte sig selv for smerte, forbryder han sig ikke blot mod gældende forestillinger om smertens formål, men også mod gældende konventioner for kropslig omhu og sundhed. Med Foucaults læsninger af pinestrafens betydning i den europæiske renæssance, som han udfolder i *Overvågning og straf*, kan vi forstå Menczyk som "den lidende" (Foucault 54), der både mærkes som strafbar ved smerte og derefter straffes i smerte. I sin læsning viser Foucault, hvorledes den spektakulære udfoldelse af korporlige straffe (pinestraf) i det 16. og 17. århundrede ikke byggede på et princip om retfærd, men sigtede mod at genaktivere suverænenes magt. Straffens funktion var at indstifte orden ved eksemplets rædsel, samtidig med at magten mærkede den fysiske krop ved brug af tortur og smertefulde henrettelser. Pinestrafen indgik altså både i afhøringen og i afstraffelsen. Spørgsmålet om skyld tog derfor ikke form af et spørgsmål om skyldig eller ikke-skyldig, men var derimod et udtryk for præcis hvor skyldig den anklagede var. Alene anklagen om en mulig forbrydelse var i sig selv et tegn på den enkeltes skyld: at vedkommende havde gjort sig til genstand for mulige anklager (49-66).

I overgangen til oplysningstiden blev pinestrafen i tiltagende grad kritiseret for at være afskyelig og grotesk. Dette markerede overgangen til et nyt straffesystem. Det europæiske retsvæsen vendte sig bort fra fysisk smerte som foretrukken afstraffelsesmetode til fordel for en økonomi af suspenderede rettigheder, herunder især frihedsrettigheder (66-68). Med Foucault kan vi i første omgang forstå Menczyks smerte som et udtryk for en forbrydelse mod forskrifterne om det sunde liv i den forstand som Schilling og Mellor har formuleret det: som undgåelse- og afværgelse af smerte. Menczyks smerte får hermed en dobbeltbetydning. På én og samme tid bliver smerten tegn på den forbrydelse, som Menczyk har gjort sig skyldig i (piercingerne), samt straffen for denne. Denne dobbeltbetydning hæfter sig ikke kun til Menczyk, men bliver i casen også gældende for fokuset for Menczyks smerte, nemlig de unge misbrugere. På lignende vis virker deres smerte både som bevis på deres skyld og straffen for denne: De har forbrudt sig mod forskrifterne om det sunde liv ved at føre en smertefuld

Fig. 1. Billede af Menchyk fra Mail Online.

Foto: Caters News Agency

tilværelse som misbrugere, og nu straffes de gennem smerte (og lidelse). Men smerten indtager også en tredje position, som kan forstås gennem Foucaults forfatterskab, nemlig som en særlig form for modmagt.

AFFIRMATIV SMERTE

Denne modmagt kommer blandt andet til syne i billedmaterialet fra *Mail Onlines* formidling af performancen. Billedet A, som indleder artiklen,¹³ arbejder med den klassiske dikotomi mellem det gode og det onde. Men-

13 Artiklens fremstilling og layout er endvidere karakteristisk for måden, hvorpå andre medieplatforme formidler historien om Menczyk: billedmættet og med få linjers tekst. Se blandt andet: <http://www.metronews.ca/news/canada/2014/12/12/vancouver-body-modification-artist-attempts-to-break-record-for-most-piercings.html> , <http://www.sickchirpse.com/photos-this-guys-had-4500-piercings-in-8-hours/> , <http://www.cosmopolitan.com/lifestyle/news/a35227/matthew-menczyk-piercings/>

czyk står med ryggen til os med ansigtet skjult fra vores blik og armene i en position, som lader piercingerne konnotere vinger af sølv. Ved siden af står Foxx, manden, der har givet Menczyk vinger, ved at gennembore hans hud 9100 gange. Foxx har front mod beskueren og stirrer direkte ind i kameraet, tilbage på iagttageren. Smerte gøres her langt fra som den isolerende oplevelse, Scarry nævnte, men nærmere som et offentligt skue (Morris 47-49). Iscenesættelsen forvrider i første omgang forestillingen om Menczyk som skyldig og smerten som en straf for hans egne forbrydelser. Hvis forbindelsen mellem selvforskyldt smerte og forbrydelse fastholdes, er det derfor nødvendigt at hæfte skylden til en anden krop end Menczyks. To kroppe træder frem som potentielle i denne forbindelse: de unge misbrugere og samfundet. Det smertefulde i eksemplet peger således tilbage på to andre forbrydelser mod forskrifterne om det sunde liv, nemlig de unge misbrugers livsførelse og det omgivende samfund, som vender blikket væk fra disse smertefulde liv.

Ifølge Bourke betød overgangen fra pinestraffen til suspenderede ret-tigheder som strafform, at smerte (og lidelse) blev inddæmmet som private oplevelser, der hidrørte fra det sjælelige og det individuelle. En påfaldende sammenligning viser sig her, idet smerte (og lidelse), ifølge Bourke, blev afsondret fra det, der er kollektivt og fælles på en måde, der mimer den kartesianske bevidstheds afsondring fra kroppen, som Grosz pegede på. Når Menczyk vælger at offentliggøre sin selvforskyldte smerte på forskellige medieplatforme, taler han ind i denne adskillelse. Han synliggør det smertefulde ved de unge misbrugeres liv ved at insistere på, at denne smerte bliver bevidnet og iagttaget. Han kræver, at det personlige forenes med det kollektive, idet vi som beskuerer iagttager smerten. Det er et vidnesbyrd, der anerkender det lidelsesfulde ved livet som ung misbruger og hermed retter spørgsmålet om skyld mod suverænen som ser væk: samfundet. Den selvforskyldte smerte får hermed karakter af en særlig form for modmagt i form af et krav om opmærksomhed: Se på mig, se på smerten! Menczyks vinger af sølv illustrerer fint den position Menczyks krop indtager i denne proces, nemlig som 'en frelsende engel'. Smerte bliver hermed affirmativ og en påkalder af social uret – samt en måde at genskabe balance ikke blot i en moralsk og social orden (Mellor og Schilling), men mellem det private og det kollektive, det individuelle og det fælles.

KROPPEN SOM STOPKLODS

I eksemplet kan smerte altså forstås som et fænomen, der mærker kroppe som skyldige, samtidig med at den sår tvivl om skyldens karakter og forbrydelsens ophavsmand. Hvem er egentlig skyldig og i hvad? Men hvis smerte i denne case forstås som i stand til at overskride visse binære positioner, hvilken betydning har dette så for kroppen, der vælger selvforskyldt smerte? Eller spurgt på anden vis: Hvis vi antager, at smerte er affirmativ og overskridende, i hvilken form træder Menczyks krop så frem? Og kan denne krops tilblivelsesproces pege tilbage på Bendelows og Williams fordring om at lade nye smerteforståelser finde vej frem mellem positionerne sansning og følelse, kultur og biologi?

Et sted at starte en sådan undersøgelse er ved at se nærmere på den YouTube-video af begivenheden, som også *Mail Online* linker til. I videoen træder Menczyks krop tydeligt frem som en krop i smerte. Menczyks udviser en genkendelig smerteadfærd, der inkluderer overfladisk vejtrækning, knyttede hænder, panderynken og et blik, som er vendt væk fra de omgivende personer og gerne ind mod egen krop eller op mod loftet. Samtidig er Menczyk meget fåmælt og svarer med afdæmpet stemme på eksempelvis Foxxs spørgsmål: Smerte fremstår som et eksklusivt forhold-i-kroppen. Ved første øjekast virker Menczyk altså som et klassisk eksempel på den tidligere nævnte forestilling om smertens grundlæggende isolerende karakter, og Biros forståelse af smerte som en "aversiv, indre oplevelse, som truer med at ødelægge alt på nær sig selv"¹⁴ (13) bliver en passende forklaring.

Det er da også tydeligt, at piercingerne kræver stor anstrengelse af Menczyk. Han kæmper undervejs, og det bliver tydeligt, at det fordrer en særlig udholdenhed at forblive i smerte. Menczyk fortæller i et indslag på *The Doctors*¹⁵, at han inden begivenheden forberedte sin performance ved at tage kolde bade og hermed øve sig i være i situationer med ubehag og smerte. Dette element, at øve sig på smerte, udfordrer i nogen grad forestillingen om smerte som et fænomen, der må forstås som udslettende og isolerende. Når Menczyk låner sin krop ud som stopklods for et samfunds manglende anerkendelse eller vilje til anerkendelse af en gruppe unges

14 "aversive, internal experience that threatens to destroy everything except itself"

15 <https://www.youtube.com/watch?v=oQrZVUv5it4>

smerte, så gør han det ikke på nogen tilfældig måde. Derimod øver han sig. Han oparbejder en særlig form for ekspertise inden for en specifik kropsteknik, der sætter ham i stand til at imødesee og udholde smerte. Menczyks krop bliver hermed ikke blot en krop, der yder modstand mod en given eksklusion af de unge misbrugere, men kan ses som en krop, der aktivt stiller sig i vejen for, hvad Schilling og Mellor har betegnet: "det smertefrie selv som en model for moderne produktivitet"¹⁶ (523). Den smertefyldte krop får karakter af en særlig form for politisk modmagt.

Menczyks forberedelse til begivenheden, herunder det forhold, at evnen til at være i smerte opøves og modelleres, peger på, at smerte må forstås som mere end et forhold-i-kroppen. Smerteudholdelse kan trænes og smerten akkumuleres for efterfølgende at blive rettet mod verden omkring den enkelte krop i smerte på en måde, der skaber forandring. Menczyks krop træder i denne forbindelse frem som en krop, der gennem smerte er i stand til at skabe forbindelse til andre kroppe på tværs af tid og sted: dels de unge misbrugere og dels et publikum. Dette sker ved, at Menczyks smerteadfærd mimer forståelsen af smerte som isolerende og afgrænset, samtidig med at smerten formuleres som et positivt krav om opmærksomhed. I denne læsning er det tydeligt, at smerte bedst forstås i forlængelse af Foucaults produktive magtbegreb, som et fænomen der på konstituerende vis bevæger sig i og omkring krop, samfund og fællesskab.

I casen er det ikke blot klart, at smerte springer frem som "et møde med mening"¹⁷ (Morris 34) fra mellemrummene i de dualistiske kategori-forståelser; at smerte på samme tid er kultur og biologi, følelse og sansning. Casen tilbyder også en læsning af smerte som et fænomen, der ved sine bevægelser mellem disse positioner, virker tilbage på andre fænomeners muligheds- og fremkomstbetingelser, herunder selve forståelsen af, hvad der er privat, hvad der er krop, og hvad der er fælles. Smertens situerede ontologi kan således ikke løsrives fra andre fænomeners tilblivelseshistorier, fænomener såsom krop, sundhed, ansvar og politik, men må forstås som tæt sammenvævet med disse i emergierende netværk. I Menczyks tilfælde betyder dette, at den selvforskyldte smerte overskrider dualistiske

16 "the pain-free self as a model of contemporary productivity"

17 "an encounter with meaning"

smerteforståelser, og at der i denne overskridelse gemmer sig et potentiale for en politisk italesættelse af social uret, samt muligheden for at diskutere hvilke værdier, der vægtes i en samfundsmæssig kontekst.

SMERTE SOM ET FÆNOMEN-I-OG-AF-VERDEN

Ved at følge Flyvbjergs anvisninger om det kontekstafhængige og detaljenære casestudie og fokusere på de måder, hvorpå eksemplet med Menczyk overskrider gældende dualistiske smerteforståelser, har vi vist, hvordan smerte har potentiale til at tematisere krop, sundhed og social uret. I casen er det tydeligt, hvorledes den selvforskyldte smerte ikke blot berører Menczyks krop, men har også direkte betydning for andre kroppe. Med Foucault pegede vi på, at Menczyk først og fremmest kan forstås som "den lidende", der mærkes som strafbar og straffes i smerte. Vi viste, hvordan denne konnotation af forbrydelse, skyld og straf overskred Menczyks krop og inkluderede de unge misbrugere gennem sammenlignelige forbrydelser mod forestillingerne om acceptabel sundhedsadfærd. Fremstillingen af Menczyks performance i det offentlige rum førte til, at samfundet, som vendte blikket bort fra smerte, blev udpeget som den syndefulde. Smerten blev anledning til, at samfundet blev afmærket som den instans, der gjorde sig skyldig i de unges smerte. Således blev det personlige ansvar til et kollektivt anliggende.

Sætter vi denne læsning op imod Boddices teori om, at manglende anerkendelse af den andens smerte er forbundet med den grad af menneskelighed og værd, som den anden tilkendes, bliver det nærliggende at argumentere for, at når Menczyk kræver, at samfundet iagttager og bevidner hans selvforskyldte smerte, bliver dette samtidig et krav om anerkendelse af de unge misbrugere som ligeværdige medlemmer af et fællesskab. Smerte får hermed en helende virkning, hvad angår flere af de dualistiske smerteforståelser, som denne artikel har læst frem. Smerte skaber nemlig ikke blot forbindelse mellem Menczyks og de unge misbrugeres kroppe, men også mellem det private og det kollektive, det individuelle og det fælles. Spørgsmålet om acceptabel sundhedsadfærd bliver hermed vendt på hovedet i form af et politisk spørgsmål: Menczyks performance spørger til, hvad der er vigtigst: et individuelt ansvar for smertefrihed (og heraf øget

produktivitet) eller et kollektivt ansvar for at skabe betingelserne for at minimere smerte? Scarry og Biros forestillinger om smerte som udslettende, isolerende og indadvendt, som et eksklusivt forhold-i-kroppen, udfordres af Menczyks performance. Smerte kan ikke reduceres til et eksklusivt forhold-i-kroppen, men må i højere grad forstås som en partikulær, situeret agent; et fænomen-i-og-af-verden.

Maria Mortensen, Ph.d.-stipendiat ved Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet (Odense). Artiklen er en del af en ph.d.-afhandling om smerte i kulturanalytisk optik.

Karen Hvidtfeldt Madsen, lektor i kulturstudier ved Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet (Odense). Er leder af forskningsgruppen SUKK (Kulturanalyser af Sundhed, reproduktion, Køn og Krop) og udgiver i 2016 bogen *Sundt, sundere – og helt sygt. Kulturanalytiske tilgange* (sammen med professor Charlotte Kroløkke).

PAIN FOR THE GREATER GOOD

A Case Study

In a case study of a pain performance by Canadian Matthew Menczyk this article examines self-afflicted pain as a phenomenon both capable of transgressing dichotomous interpretations and creating connections between bodies, as well as oppositional concepts such as privat/public, mental/physical and personal/collective. By reading a sample of contemporary cultural-analytical pain-research, we demonstrate how pain is conceptualized within a framework of binary thinking. We question these dualistic understandings of pain, hereby showing how the Cartesian division is haunting the ontology of pain. The case of Menczyk is analyzed with reference to Michel Foucault's writings on punishment and power. We show how self-afflicted pain points to the potential of pain as a place of resistance and healing and conclude that pain is not only to be understood as a condition-of-the-body, but rather as a phenomenon-in-and-of-the-world.

Keywords: bodies in pain, culture of pain, pain performance, biopower, ontology

LITTERATUR

- Bendelow, Gillian A. og Simon J. Williams. "Transcending the dualisms: towards a sociology of pain" *Sociology of Health and Illness*, vol. 17 issue 2 (1995): 139-165.
- Bourke, Joanna. *The Story of Pain: From Prayer to Painkillers*. Oxford University Press, 2014. New York.
- Biro, David. *The Language of Pain: Findings Words, Compassion, and Relief*. Norton and Company, 2011.
- Biro, David. "When language runs dry: Pain, the imagination, and metaphor". *Dimensions of Pain. Humanities and Social Science Perspectives*. Red. Lisa Folkmarson Käll. Routledge, 2012.
- Boddice, Rob. "Introduction: Hurt feelings". *Pain and Emotion in Modern History*. Red. Rob Boddice. Palgrave, 2015.
- Flyvbjerg, Bent. "Five misunderstandings about case-study research" *Qualitative Inquiry*, 12 (2) April 2006: 219, 245.
- Foucault, Michel. "Nietzsche, Genealogy, History" i Foucault, Michel (Author) & Paul Rabinow (Ed.) *The Foucault Reader*. New York: Pantheon Books. 1984.
- Foucault, Michel. *Overvågning og straf. Fængslets fødsel*. Det lille forlag. Frederiksberg, 2002.
- Foucault, Michel. *Viljen til viden. Seksualitetens historie*. Det lille forlag, 2011.
- Grosz, Elisabeth. *Volatile Bodies: Toward a Corporeal Feminism*. Indiana University Press, 1994.
- Heede, Dag. *Det tomme menneske. Introduktion til Michel Foucault*. Museum Tusulanums Forlag, 2002.
- Mellor, Philip og Chris Schilling. "Saved from pain or saved through pain? Modernity, instrumentalization and the religious use of pain". *European Journal of Social Theory*. 13 (4). 2010: 521, 537.
- Morris, David. *The Culture of Pain*. University of California Press. Berkley, 1993.
- Scarry, Elaine. *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*. Oxford University Press, 1985.
- "One man who really is holier than thou: tattoo nut sets new world record for body piercings after having 4500 done in EIGHT HOURS". MailOnline. 18. januar 2015. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2902244/One-man-really-holier-thou-Tattoo-nut-sets-new-world-record-body-piercings-having-4500-EIGHT-HOURS.html>, D. 2. september 2015 kl. 09.00.